

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА**

НИЧКАЛЮК ВІТАЛІЙ ГРИГОРОВИЧ

УДК 378.2:332.024:330:91+664.1:334.78 «XVIII» Воблий (043.3)

**АКАДЕМІК АН УРСР К. Г. ВОБЛИЙ – ВЧЕНИЙ І ОРГАНІЗАТОР
ЕКОНОМІКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ЦУКРОВО-БУРЯКОВОЇ
КООПЕРАЦІЇ (ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)**

07.00.07 – історія науки й техніки

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
історичних наук**

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті історії аграрної науки, освіти і техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки Національної академії аграрних наук України

Науковий керівник: кандидат історичних наук
Підгайна Тетяна Миколаївна,
Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України,
вчений секретар

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Куйбіда Віктор Віталійович,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди» МОН України,
професор кафедри біології та методики навчання

кандидат історичних наук, доцент
Деркач Олексій Павлович,
Національний університет біоресурсів і природокористування
України МОН України, доцент кафедри тракторів,
автомобілів та біоенергосистем

Захист відбудеться «30» листопада 2018 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.373.01 у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, читальний зал.

З дисертацією можна ознайомитись у Національній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10).

Автореферат розісланий «30» жовтня 2018 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник

Н. Б. Щебетюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На основі вивчення історичного досвіду можна стверджувати, що сталий розвиток економіки держави є найголовнішою умовою продовольчої безпеки, а отже гарантом її існування. Сьогодні, в умовах євроінтеграційної зовнішньої політики України, особливо актуальним постає вивчення попередніх етапів еволюції галузевої наукової думки, що дозволить використати краще із досвіду для визначення аграрно-економічної стратегії країни у ХХІ ст. Вивчення еволюційного поступу науки через призму діяльності вчених дасть змогу комплексно дослідити функціонування наукових установ та освітніх закладів.

Об'єктивне відтворення процесів становлення й розвитку вітчизняної економічної науки було б неповним без визначення творчих здобутків академіка АН УРСР Костянтина Григоровича Воблого (1876–1947), якого слід віднести до визначних вітчизняних учених-економістів і педагогів. В історичній науці системно не проаналізовано залишається його спадщина з питань економічної географії і статистики та як одного з фундаторів цукрово-бурякової кооперації. Дисертаційним дослідженням вперше комплексно розкрито науковий доробок ученого, який потребує поглиблених історичних розвідок і контекстового наповнення.

Значущим є внесок К. Г. Воблого в історію економічної науки та народного господарства, організацію праці науковців, вивчення проблем цукрово-бурякової промисловості, комплексного освоєння Дніпра, внутрішньої і зовнішньої торгівлі, розвиток і розміщення продуктивних сил України, створення нових галузей промисловості та комплексного розвитку районів. Не менш значущою залишається схема економічного районування України К. Г. Воблого. Результати багаторічних пошуків і систематизація доробку вченого втілилися у створення низки фундаментальних наукових праць галузевого характеру, зокрема першого підручника «Економічна географія», декількох підручників зі статистики та політичної економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною тематичного плану науково-дослідної роботи Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН: «Науково-організаційні та регулятивні засади інноваційної діяльності в системі аграрної науки: теоретико-методологічні, історико-наукознавчі, архівні, бібліографічні аспекти дослідження» (номер державної реєстрації 0116U002102), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки: історико-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U002103).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є комплексний аналіз науково-організаційної та педагогічної діяльності академіка К. Г. Воблого, його внеску в розвиток вітчизняної агроекономічної науки.

Відповідно до мети дослідження вирішувалися такі **задачі**:

- з'ясувати стан наукової розробки теми дослідження, його джерельне забезпечення та обґрунтувати методологічні засади;

- встановити чинники, які вплинули на формування наукових інтересів К. Г. Воблого;
- розробити періодизацію науково-організаційної та педагогічної діяльності вченого;
- комплексно оцінити педагогічну діяльність вченого в Університеті Святого Володимира та Київському комерційному інституті;
- обґрунтувати внесок вченого у становлення та розвиток Академії наук УРСР;
- систематизувати творчу спадщину К. Г. Воблого, узагальнити його пріоритетні розробки та довести їх значення для становлення й розвитку економічної науки.

Об'єктом дослідження є становлення та розвиток агроекономічної науки в Україні у першій половині ХХ століття.

Предметом дослідження є наукова, педагогічна діяльність, теоретичний і практичний внесок К. Г. Воблого в розвиток вітчизняної економічної географії та цукробурякової кооперації.

Хронологічні межі наукової роботи зумовлені особливістю дослідження персоналії й охоплюють весь період життя академіка К. Г. Воблого (1876–1947). Особливу увагу зосереджено на дослідженні періоду його активної науково-організаційної та освітньої діяльності в галузі економіко-географічної науки та цукрово-бурякової кооперації (перша половина ХХ ст.). Нижньою межею визначено 1896 р. – формування наукового світогляду, початок викладацької діяльності в Університеті Святого Володимира, верхня межа датована 1947 р. – смертю вченого.

Територіальні межі дослідження зумовлені регіонами, де народився, навчався і працював К. Г. Воблий, м. Царачанка (Кобеляцький повіт, Полтавська губернія), нині – Дніпропетровська область, м. Київ (Україна), м. Варшава (Польща).

Методи дослідження. Теоретико-методологічні засади дисертації ґрунтуються на пріоритеті документів, які дають змогу всебічно проаналізувати діяльність К. Г. Воблого. Досягнути мети та реалізувати визначені дослідницькі задачі вдалося на основі поєднання відповідних методологічних підходів. Важливими шляхами розв'язання завдань даного дослідження є застосування принципів історизму, науковості, об'єктивності, комплексності джерел і методів: загальнонаукових (історико-порівняльного, аналізу та синтезу, логічного, узагальнення), спеціально-історичних або загальноісторичних (проблемно-хронологічного, історико-системного, діахронного (періодизації), ретроспективного, персоніфікації, біографічного) та міждисциплінарних (контент-аналізу, бібліографічного, методів архівознавчого аналізу).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

- *вперше* у вітчизняній історіографії здійснено комплексне дослідження науково-організаційної та творчої спадщини вченого-економіста;
- на основі системного аналізу стану наукової розробки проблеми, введення до наукового обігу низки маловідомих архівних джерел і документальних видань виявлено фактори, які вплинули на формування наукового світогляду К. Г. Воблого;

- здійснено періодизацію творчої діяльності вченого, що дозволило послідовно показати його роль для економіко-географічної науки та цукрово-бурякової кооперації, наукових інституцій та установ;

- розкрито особливості його науково-освітньої діяльності у вітчизняних вищих навчальних закладах;

- з'ясовано роль вченого в діяльності Академії наук УРСР, комплексно оцінено його науково-організаційну діяльність в Інституті економіки Академії наук УРСР;

- систематизовано наукові праці К. Г. Воблого, доведено вагоме їх значення для розробки питань економічної науки та народного господарства, цукробурякової промисловості, статистики, кооперації, економічної географії, комплексного освоєння Дніпра, внутрішньої і зовнішньої торгівлі.

Удосконалено бібліографію наукових праць К. Г. Воблого та літературних джерел про нього, доповнено джерелознавчу базу за рахунок запровадження до наукового обігу маловідомих архівних джерел.

Набув подальшого розвитку напрям наукової роботи щодо відтворення творчої спадщини видатних учених-економістів, діяльності галузевих вищих навчальних закладів.

Особистий внесок здобувача в розробку теми дослідження полягає в обґрунтуванні мети, завдань, джерелознавчих і методологічних засад та виявленні нових документів, архівних матеріалів про життєвий і творчий шлях К. Г. Воблого. Проведено аналіз наукової спадщини вченого та систематизовано її за основними напрямками. Наукові результати дослідження отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено у доповідях і обговорено на конференціях: Тринадцятих наукових читаннях, присвячених діяльності Олександра Парфенійовича Бородіна (1848–1898) (м. Київ, 16 листопада 2017 р.); двадцять третій Всеукраїнській науковій конференції молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвяченій 100-річчю Національної академії наук України (м. Київ, 20 квітня 2018 р.); XIII Всеукраїнській конференції молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні» (м. Київ, 18 травня 2018 р.), присвяченій 100-річчю від часу утворення у складі Міністерства земельних справ комітетів – вченого і сільськогосподарської освіти (нині – Національної академії аграрних наук України) та 80-річчю від дня народження академіка НААН, заслуженого діяча науки і техніки України, Героя України, президента Національної академії аграрних наук України (1996–2011) Михайла Васильовича Зубця (1938–2014).

Публікації. Наукові результати дисертації викладені у 8 наукових працях, із яких 5 статей у наукових фахових виданнях, визначених МОН України, із них 1 публікація в іноземному журналі, 3 тези доповідей – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Структура дисертації відображає тематику наукового дослідження та відповідає поставленій меті й конкретним завданням, зорієнтована на цілісне, взаємопов'язане висвітлення проблем, сукупність яких узгоджується з предметом

дослідження. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (143 найменування) та 9 додатків. Повний обсяг дисертації становить 173 сторінки, з них основного тексту – 156.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертаційного дослідження, показано його зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, основні завдання, хронологічні та територіальні межі, об'єкт, предмет, методологічні основи дослідження, наукову новизну його результатів та структуру дисертації.

У першому розділі «**Стан наукової розробки проблеми, джерельна база та методологічні основи дослідження**» проведено науковий аналіз історіографії за темою дисертаційного дослідження, здійснено систематизацію джерельної бази з точки зору достовірності вміщеної в ній інформації, обґрунтовано застосовані у процесі наукового дослідження методологічні принципи і методи.

У підрозділі 1.1 «*Стан наукової розробки проблеми*» проаналізовано наукову літературу з досліджуваної проблеми, яку за хронологічним принципом поділено на два етапи: радянську та сучасну вітчизняну. Також у межах цих етапів за предметно-тематичним принципом нами виділено кілька груп: 1) сукупність історичних праць, що безпосередньо чи опосередковано відтворюють життя та діяльність К. Г. Воблого; 2) науковий доробок з питань економічної географії; 3) цукробурякової промисловості; 4) діяльності Академії наук УРСР. Результатом стало визначення сучасного стану наукового опрацювання досліджуваної проблеми.

Радянський етап включає історичні праці, пов'язані з напрацюваннями вченого, які стосуються географічного напрямку. Важливими для вивчення наукової спадщини дослідника є рецензії на його публікації, які дозволяють дізнатися про їх оцінку через призму розуміння інших відомих дослідників, окреслити популярність його підручників серед наукової спільноти.

Зокрема, низка рецензій на підручник К. Г. Воблого «Экономическая география Украины», у тому числі дослідника культури лікарських рослин П. І. Гавсевича¹. Рецензент детально проаналізував кожний розділ і досить критично розглянув підручник. Також характеристику «Економічної географії» здійснив відомий географ, автор «Географічного словника» К. Дубняк², який позитивно оцінив термінологію. Автор під псевдонімом Ю.Ч.³ у газеті «Більшовик» також опублікував рецензію на цей підручник. Деякі зауваження до роботи були пов'язані з тим, що К. Г. Воблий у своєму дослідженні не завжди дотримувався тогочасного територіального устрою України.

Загалом згаданий вище підручник К. Г. Воблого, який згодом перевидавався п'ять разів, викликав чималі неоднозначні дискусії серед наукової спільноти. Так,

¹[Рецензія] / Гавсевич П. *Сільський господар*. 1919. Ч. 16–19. С. 77–82. Рец. на книгу Воблий К. Г. *Экономическая география Украины*. Киев, 1919. 175 с.

² Дубняк К. [Рец. на кн.] *Економічна географія*. *Червоний шлях*. 1925. № 10. С. 211.

³ Ю. Ч. [Рец. на кн.] *Економічна географія*. *Більшовик*. 1922. 31 жовт.

член-кореспондент АН СРСР Н. Н. Баранський⁴ зауважив про відсутність інформації щодо досягнень визвольних змагань. Також у радянський період аналіз внеску К. Г. Воблого в економіко-географічний напрям здійснили Р. С. Перепятко⁵, К. П. Пяртли⁶.

У цей час у періодичних виданнях знаходимо низку публікацій І. Н. Романенка⁷, Д. Ф. Вірника⁸, О. Маринича⁹, які відтворюють біографію відомого вченого. Крім того, низка некрологів¹⁰ присвячені його біографії та науковій діяльності.

Н. В. Єрємін у статті «Проблеми розвитку цукробурякової промисловості з погляду народногосподарських інтересів»¹¹ охарактеризував економічні закономірності в еволюції цукробурякової промисловості, відродження якої, на його думку, можливо завдяки залученню значної частини селянських надільних земель у бурякове господарство цукрових заводів. При цьому, автор абсолютно поділяє думку К. Г. Воблого, що основною і єдиною формою залучення селянських земель є цукробурякова кооперація, а бурякосіяння – великим кроком у справі інтенсифікації сільського господарства.

Історія АН УРСР висвітлюється у публікації Славіна Л. М. «П'ять років роботи бюро відділу суспільних наук АН УРСР (1939–1944 рр.)»¹². Напрацювання М. В. Птухи¹³ відтворюють наукову діяльність К. Г. Воблого у контексті роботи III соціально-економічного відділу Академії наук Української РСР за 1919–1929 роки.

⁴ Баранский Н. Н. Исторический обзор учебников географии (1876–1934). Москва, 1954. С. 372–373.

⁵ Перепятко Р. С. К. Г. Воблий. *Видатні вітчизняні географи, мандрівники і мореплавці*. Київ, 1953. Вип. 2. С. 155–157.

⁶ Пяртли К. П. Константин Григорьевич Воблий (1876–1947). *Экономическая и социальная география в СССР: История и современное развитие*. Москва, 1987. С. 290–294.

⁷ Романенко І. Н. Костянтин Григорович Воблий (До семи десятиріччя з дня народження). *Вісті АН УРСР*. 1946. № 5-6. С. 157–162.

⁸ Вірник Д. Ф. Костянтин Григорович Воблий (До 90-річчя з дня народження. 1876–1947). *Економіка радянської України*. 1966. № 6. С. 12, 26, 71.

⁹ Маринич О. Друга молодість географії. *Вечірній Київ*. 1960. 29 січ.

¹⁰ Воблий Костянтин Григорович (1876–1947). *Історія Академії наук Української РСР*. Київ, 1967. Кн. 2. С. 218–219. Воблий Костянтин Григорович (Некролог). *Радянська Україна*. 1947. 13 вересня. Костянтин Григорович Воблий (Некролог). *Вісник АН УРСР*. 1947. № 6. С. 7–8. Тут жив учений. [Відкриття меморіальної дошки на будинку, де жив К. Г. Воблий]. *Вечірній Київ*. 1966. 13 верес.

¹¹ Єрємін Н. В. Проблеми розвитку цукробурякової промисловості з погляду народногосподарчих інтересів. *Вісник цукрової промисловості*. 1923. № 11–12. С. 48–68.

¹² Славін Л. М. П'ять років роботи бюро відділу суспільних наук АН УРСР (1939–1944 рр.). *Вісті АН УРСР*. Київ, 1945. С. 24–35.

¹³ Птуха М. В. П'ять років існування III соціально-економічного відділу Української академії наук (1919–1923). *Звідомлення Всеукраїнської академії наук у Києві за 1923 рік*. Київ, 1924. С. 127–129. Птуха М. В. Третій соціально-економічний відділ [за 1924 рік]. *Звідомлення Української академії наук у Києві за 1924 рік*. Київ, 1925. С. 52–53, 62. Птуха М. В. Третій соціально-економічний відділ [за 1925 рік]. *Звідомлення Української академії наук у Києві за 1925 рік*. Київ, 1926. С. 53–54, 71. Птуха М. В. Звідомлення соціально-економічного відділу [за 1927 рік]. *Звідомлення Всеукраїнської академії наук у Києві за 1927 рік*. Київ, 1928. С. 64–66, 86, 94–96. Птуха М. В. Короткий огляд діяльності III соціально-економічного відділу Всеукраїнської академії наук. *Вісті ВУАН*. 1929.

Наукова робота академіка К. Г. Воблого над проблематикою Інституту економіки у 1941 р. висвітлюється у книзі А. А. Сапегіна і Б. М. Гарцмана¹⁴, Л. М. Середченко¹⁵. Роботу Інституту економіки АН УРСР, який очолював академік К. Г. Воблий під час евакуації у роки німецько-радянської війни в Башкирській АРСР, розкриває Славін Л. М.¹⁶

Отже, історіографія радянського періоду фрагментарно висвітлює внесок академіка К. Г. Воблого у становлення та розвиток економіко-географічної науки, цукробурякової промисловості, його науково-організаційну діяльність в Академії наук УРСР. Однак особливість полягає в тому, що дослідження цього періоду є констатуючими, факти біографічного характеру переписувалися з однієї роботи в іншу. Разом із тим фактологічний матеріал біографічного характеру, висвітлений у цей період, логічно поєднується з науково-узагальнюючою літературою, доповнюючи її, а також сприяє формуванню цілісного уявлення щодо особистості вченого, відтворює основні форми його діяльності.

Серед сучасних досліджень незалежної України варто виділити низку праць. У монографії «Буряківництво і біоенергетика в Україні: історія, наука, виробництво, люди (до 95-річчя ІБКЦБ НААН України)»¹⁷ колектив авторів в історичному аспекті розкрив результати 95-річних досліджень Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків, основні етапи його розвитку, хронологію наукових пошуків декількох поколінь учених, які розробили способи підвищення врожайності та якості цукрових буряків й інших культур на основі найбільш раціонально використаних наявних технічних засобів і технологій. У розділі VIII «Лідери аграрної науки» розкрито внесок учених України в розвиток цукробурякового виробництва, серед яких належне місце відведено К. Г. Воблому.

Низка наукових розвідок, різних за хронологічними межами, відтворює педагогічну й організаційну діяльність К. Г. Воблого на посаді викладача і декана Київського комерційного інституту. Досить комплексними є дослідження, які відображають історію зародження та становлення Київського комерційного інституту (нині – Київський національний економічний університет імені Вадима

№ 1. С. 7–12. Птуха М. В. Звідомлення III соціально-економічного відділу Всеукраїнської академії наук за 1928 рік. Звіт на Раді ВУАН. *Вісті ВУАН*. 1929. № 1. С. 7–12. Птуха М. В. Звідомлення III соціально-економічного відділу Всеукраїнської академії наук за 1928 рік. Звіт на Раді ВУАН. *Вісті ВУАН*. 1929. № 3–4. С. 25–34. Птуха М. В. Звіт про роботу III соціально-економічного відділу [за січень-квітень 1929 рік]. *Вісті ВУАН*. 1929. № 5–6. С. 7–10.

¹⁴ Академія наук УРСР у 1941 році / За ред. Сапегіна А. А., Гарцмана Б. М. Київ, 1941. С. 107–109, 174.

¹⁵ Середченко М. М. Відбудова та розвиток народного господарства СРСР за роки нової п'ятирічки (До підсумків наукової конференції Інституту економіки АН УРСР). *Вісті АН УРСР*. 1946. № 5-6. С. 157–162.

¹⁶ Славін Л. М. П'ять років роботи Бюро Відділу суспільних наук АН УРСР (1939–1944 рр.). *Вісті АН УРСР*. 1945. № 2–3. С. 24–36.

¹⁷ Буряківництво і біоенергетика в Україні: історія, наука, виробництво, люди (до 95-річчя ІБКЦБ НААН України): монографія / за ред. академіка НААН України М. В. Роїка. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 352 с.

Гетьмана) серією наукових праць А. І. Чуткого¹⁸. Однак науково-педагогічний склад інституту та його безпосередній внесок у розвиток цього вищого навчального закладу, серед якого і прізвище К. Г. Воблого, згадується побіжно. Тому висвітлення причетності К. Г. Воблого до діяльності Київського комерційного інституту потребує детального вивчення й осмислення.

Неабиякий інтерес для дослідження теми становлять наукові праці, в яких відтворено історію Університету Святого Володимира¹⁹. У низці публікацій до 85-річчя географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка відображено історію його заснування та діяльності. А також внесок окремих особистостей, які у різні роки здійснювали педагогічну і наукову роботу на факультеті: К.Г. Воблий (очолював кафедру економічної географії), М.М. Паламарчук, П.С. Погребняк, П. А. Тутковський²⁰ та багато інших.

У підрозділі 1.2. «Характеристика джерельної бази дослідження» аналізуються документи й матеріали фондів вітчизняних архівів.

Дисертаційне дослідження виконано на основі аналізу джерел, серед яких найбільш важливими є: 1) особові (біографічні) документи К. Г. Воблого та архівні матеріали про діяльність установ та інститутів, у яких працював учений; 2) опубліковані документи наукових установ та інститутів; 3) опубліковані роботи вченого; 4) періодика; 5) наукові публікації: енциклопедії, словники, довідники.

Першою й основною групою джерельної бази дисертаційного дослідження стало вивчення архівних джерел. Усього опрацьовано 20 справ 8 описів 9 фондів 5 вітчизняних архівів.

У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України у ф. 166²¹ «Народний комісаріат освіти» знайдено особову справу К. Г. Воблого, яка містить життєпис професора К. Г. Воблого та список основних праць ученого.

¹⁸ Чуткий А. І. Український студентський гурток у Київському комерційному інституті (1908–1914 рр.). *Пам'ятки: археографічний щорічник*. 2008. Т. 8. С. 122–128. Чуткий А. І. Київський комерційний інститут: історія евакуації до Саратова та повернення до Києва. *Шостя міжнародня Доунараускія читанні*. Гомель, 2008. Ч. 1. С. 46–59. Чуткий А. І. Ректорський корпус Київського комерційного інституту: спроба наукової реконструкції. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2011. Вип. 61. С. 119–129; Чуткий А. І. М. В. Довнар-Запольський і справа вищої економічної освіти в Україні. *Історичний журнал*. 2007. № 4. С. 84–92; Чуткий А. І. Заснування Київських вищих комерційних курсів. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2011. № 2. С. 143–149. Чуткий А. І. Київський комерційний інститут: витоки та історичний поступ (1906–1920 рр.). Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2013. 524 с.

¹⁹ Нариси історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка / В. В. Різун, М. С. Тимошик, А. Є. Конверський. Київ: Наша культура і наука, 2004. С. 78–82. Історія економічних учень / За ред. В. Д. Базилевича. Ч. 2. Київ: Знання, 2006. С. 128–136.

²⁰ Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 85-річчю географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ, 30-31 березня 2018 р. / гол. ред. колеги Я. Б. Олійник; КНУ імені Тараса Шевченка. Київ: Прінт-Сервіс, 2018. 361 с.

²¹ Особова справа К. Г. Воблого // Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 166. Оп. 12. Спр. 1211. 2 арк.

Значний масив документів зосереджено в Державному архіві м. Києва. У фонді 16²² зберігаються послужні списки викладачів і службовців Університету Святого Володимира, серед яких особова справа К. Г. Воблого – формулярний список приват-доцента, згодом виконуючого обов'язки екстраординарного професора кафедри політичної економіки і статистики Університету Святого Володимира. Науковий аналіз цих документів дав можливість детально проаналізувати період викладацької діяльності професора К. Г. Воблого в Університеті Святого Володимира, заповнити прогалини щодо його біографічних відомостей, зокрема, що стосуються навчання та початку педагогічної роботи.

Також К. Г. Воблий працював ординарним професором та ректором Київського комерційного інституту. Однак особова справа не збереглася. Натомість опрацьовано інші архівні фонди, які безпосередньо стосуються К. Г. Воблого. Вивчення «Ф. 229 Краткий отчёт о состоянии высших коммерческих курсов в 1906-1907 году»²³ дозволило відтворити історію створення Київського комерційного інституту, предтечею якого були Вищі комерційні курси, засновані у 1906 р., які було реорганізовано у 1908 р. в інститут.

Архів Президії НАН України містить низку документів періоду, коли К. Г. Воблий працював в Українській академії наук УРСР. Зокрема, у ф. 251-Р²⁴ знайдено його особову справу. Крім того, вдалося ознайомитися з протоколами нарад та зібрань, звітами, статутом академії за період активної науково-організаційної діяльності академіка, згодом віце-президента Всеукраїнської академії наук.

Ці архівні документи дозволяють проаналізувати роль К. Г. Воблого на посаді віце-президента ВУАН, в результаті чого можна стверджувати, що йому належать дієві рішення з розробки «Статуту» академічної установи, ведення засідань Президії ВУАН. Також доведено науковий внесок академіка К. Г. Воблого у становлення структурних одиниць академії: кафедри торгівлі та промисловості соціально-економічного відділу, правління академії від цього відділу, постійної комісії для вивчення природних багатств України при фізико-математичному відділі, Інституту з вивчення економічної кон'юнктури та народного господарства України, Президії товариства економістів. З'ясовано, що вченому належать наукові розробки з проблем економіки, зокрема розвитку промисловості Польщі та України.

В Інституті Рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАНУ знаходиться фонд 38 К. Г. Воблого, який налічує біля 800 справ, опис більшості з яких вдалося переглянути *de visu*. До них належать як особисті документи вченого, так і листування, наукові напрацювання тощо.

У Ф. 228 Наукового архіву Київського національного університету імені Тараса Шевченка знайдено особову справу професора К. Г. Воблого, яка

²² Особова справа К. Г. Воблого // Державний архів м. Києва (ДАК). Ф. 16. Оп. 465. Спр. 4777. 79 арк.

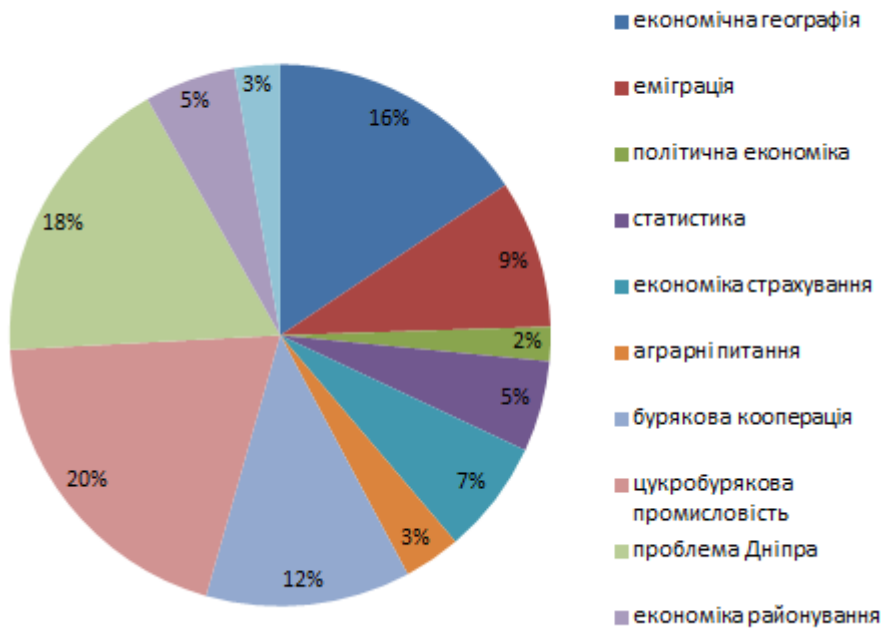
²³ Краткий отчёт о состоянии высших коммерческих курсов в 1906-1907 году // Державний архів м. Києва (ДАК). Ф. 229. Оп. 1. Спр. 19. 79 арк.

²⁴ Особова справа К. Г. Воблого // Архів Президії НАН України. Ф. Р-251. Оп. 1. Спр. 256. 153 арк.

складається з особового листка з обліку кадрів, автобіографії професора кафедри економічної географії, списку головних робіт, характеристик, наданих ректором, професором В. Г. Бондаруком, проректором, доцентом А. А. Іщуком, наказ про затвердження К. Г. Воблого завідувачем кафедри економічної географії Київського державного університету з 31 січня 1945 року, клопотання ректора до Міністра вищої освіти.

Досить вагоме значення мають опубліковані збірники документів. У книзі «Alma mater: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917–1920. Матеріали, документи, спогади»²⁵ тритомного збірника подано офіційні документи, щоденники і спогади сучасників про життя Київського університету св. Володимира за доби Української центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського.

До третьої групи джерельної бази віднесено наукові роботи вченого, які відтворюють різні проблеми. Найбільш пріоритетні напрями творчого доробку К. Г. Воблого вдалося з'ясувати методом контент-аналізу.

У дисертаційній роботі розглянуто деякі з них. У 1904 р. К. Г. Воблий опублікував працю «Заатлантическая эмиграция, ее причины и следствия», на основі якої захистив дисертацію на ступінь магістра права. У своєму статистично-економічному дослідженні автор розкрив стислу, але повну картину цього явища до початку ХХ ст. Дослідник надав визначення еміграції і короткий нарис її історичного розвитку. Також проаналізував статистичні дані про розвиток, склад та напрями сучасної еміграції. Безперечно, що вчений провів фундаментальні дослідження на основі статистичних матеріалів.

²⁵ Alma mater: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917–1920. Матеріали, документи, спогади: У 3 кн. / Упоряд. В. А. Короткий, В. І. Ульяновський. Київ: Прайм, 2001. Кн. 2: Університет св. Володимира за доби Української Центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського. 704 с.

У магістерській дисертації «Очерки по истории польской фабричной промышленности» (Т. I, 1764–1830)²⁶ професор К. Г. Воблий спиняється на текстильній індустрії, яка раніше розвинулася в Польщі. З чотирьох визначених ним періодів в історії промисловості Царства Польського професор К. Г. Воблий вивчає тільки перші два. Учений вважає, що імміграція іноземної праці й капіталу мала важливе значення для розвитку польської промисловості. Вона навіть була, на думку автора, по суті іноземною промисловістю, тільки перенесеною на польський ґрунт, де через зміну російської торгової політики, для її розвитку утворилися сприятливі умови. Праця К. Г. Воблого написана на основі вивчення архівних матеріалів, завдяки чому автор з'ясував не тільки внутрішню структуру підприємства – форми промисловості, взаємовідносини праці й капіталу, становище робітників, але йому вдалося надати деякі статистичні відомості щодо промисловості.

З'ясовано, що завдання докторської дисертації К. Г. Воблого «Третья профессиональная перепись в Германии. Опыт аналитико-методологического исследования»²⁷ (Т. I) – вивчення результатів перепису 12 червня 1907 року, як з методологічного боку, так і його основних здобутків. На основі проведеного дослідження методів професійних та промислових переписів він довів не тільки їх велике наукове значення, але також практичне для тих країн, де таких переписів не проведено. Друга частина результатів дослідження за своєю повнотою та науковістю переважала всі праці з цього питання, опубліковані німецькою мовою на той час.

Визначено, що «Статистика: підручник до лекцій»²⁸ К. Г. Воблого протягом певного періоду витримала чотири видання. Цей підручник став відбитком наукової школи професора Янсона. Автор викладає спочатку історію статистики (80 с.), потім теорію статистичного методу (110 с.) і, нарешті, статистику населення (103 с.). Постійне перевидання курсу дало автору змогу доповнювати окремі розділи новим матеріалом, що вигідно вирізняє поряд з іншими підручниками.

У підручнику «Экономическая география Украины» (1919) К. Г. Воблий використав усі головні статистичні та економічні відомості про народне господарство України.

До четвертої комплексної групи джерел належить періодика – журнали і газети: «Хозяйство», «Кооперативне буряківництво», «Записки Київського кооперативного інституту імені В. Чубаря», «Наукові записки Київського інституту народного господарства. Техніка, економіка, право».

Періодичні видання стали важливим джерелом наукового дослідження, значення яких полягає у з'ясуванні організаційної діяльності вченого щодо участі у з'їздах та нарадах. Визначено інтереси вченого щодо різних напрямів наукової діяльності: вищої економічної освіти, сільськогосподарської економіки та статистики, кооперації, буряківництва тощо.

²⁶ Воблий К. Г. Очерки по истории польской фабричной промышленности. Киев, 1909. 495 с.

²⁷ Воблий К. Г. Третья профессиональная перепись в Германии. Опыт аналитико-методологического исследования. Киев, 1911. 528 с.

²⁸ Воблий К. Г. Статистика: підручник до лекцій. Київ. 1918. 393 с.

Ознайомчим видом джерел є енциклопедії та словники. Ім'я академіка К. Г. Воблого було внесено до радянських енциклопедій: у 1971 р. до 5-го видання «Большой советской энциклопедии»²⁹ (в 30 томах). У незалежній Україні – в 4-му томі «Енциклопедії сучасної України»³⁰, в яких наведено короткі біографічні відомості про вченого. Короткі біографічні відомості про вченого вміщено в «Українській радянській енциклопедії»³¹ та «Історії Академії наук УРСР»³², в яких опубліковані основні дати його життя та досягнення в науковій та педагогічній діяльності. У «Географічній енциклопедії України»³³, окрім біографічних даних академіка, зазначено, що К.Г. Воблий є фундатором економіко-географічного напрямку в Україні.

Таким чином, широкий інформативний масив джерельної бази дисертаційного дослідження, зокрема, особових справ ученого, періодичних видань, наукових праць дало змогу висвітлити маловідомі факти його біографії, репрезентувати наукову спадщину та виділити ті праці, які є найбільш значними для подальшого розвитку вітчизняної економічної науки.

У підрозділі 1.3. «Методологічні основи дослідження» викладено основні методи та принципи наукового пізнання, використані при написанні дисертаційної роботи. Характер теми орієнтований на досягнення мети та реалізацію визначених дослідницьких завдань, які вдалося вирішити на основі системного поєднання відповідних методологічних підходів. Важливими шляхами розв'язання завдань даного дослідження є застосування принципів історизму, науковості, об'єктивності, комплексності джерел і методів : загальнонаукових (історико-порівняльного, аналізу та синтезу, логічного, узагальнення), специфічно-історичних (проблемно-хронологічного, історико-системного, періодизації, ретроспективного, персоніфікації) та міждисциплінарних (контент-аналізу, біографічного, бібліографічного, методів архівознавчого аналізу). З методами дослідження органічно поєднуються основоположні принципи наукового пізнання.

Застосований інструментарій дав змогу проаналізувати творчий шлях ученого, обґрунтувати важливе значення його наукових здобутків для подальшого розвитку аграрно-економічної науки.

У другому розділі «Науково-організаційна та педагогічна діяльність К. Г. Воблого в контексті розвитку економіко-географічної науки» розкрито основні віхи діяльності вченого в Академії наук УРСР, проаналізовано освітню та

²⁹ Минц Л. Е. Воблий Константин Григорьевич. *Большая советская энциклопедия (в 30 томах)*. Гл. ред. А. М. Прохоров. 3-е изд. Москва: «Советская энциклопедия». 1971. Т. 5 Вешин – Газли. 1971. С. 497–498.

³⁰ Герасимова Г. П. Воблий Костянтин Григорович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ. 2005. – Т. 4. В-Вог. С. 673 – 674.

³¹ Українська радянська енциклопедія. Т. 2. Гол. ред. М. П. Бажан. Київ: Головна редакція УРЕ, 1960. С. 519–520.

³² Історія академії наук УРСР. Кн. 2. Київ: УРЕ АН УРСР, 1967. С. 218.

³³ Хомра О. І. Воблий Костянтин Григорович. *Географічна енциклопедія України: В 3-х т. /Редкол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. Київ: «Українська радянська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1989. Т. 1: А – Ж. 416 с.*

наукову роботу в Університеті Святого Володимира та Київському комерційному інституті.

У підрозділі 2. 1. «Становлення та розвиток економіко-географічної науки» з'ясовано, що виникнення української економіко-географії датується кінцем XIX – початком XX ст. Це пов'язано з діяльністю Наукового товариства ім. Шевченка, а також з творчістю С. Рудницького і П. Тутковського – засновників української географічної школи. Товариство ім. Т. Г. Шевченка було створено у Львові в 1873 р. спільними зусиллями українців з Наддніпрянщини і Галичини під керівництвом О. Кониського і, по суті, відіграло роль Національної академії наук України. Вирішення наукових завдань з основних напрямів досліджень здійснювали такі секції: філологічна, історико-філософська і математично-природничо-медична.

У цей період набули поширення і економіко-географічні дослідження. У постійний науковий обіг увійшов термін «економічна географія», тобто наука, яка вивчає господарську діяльність. Визначилися напрями економіко-географічних досліджень: комерційно-географічний, етногеографічний; галузево-статистичний; антропогеографічний; районний. Усе це зумовило появу економіко-географічного етапу розвитку географічної науки, якому притаманна велика кількість різноманітних теоретичних концепцій.

На зламі XIX і XX ст. серед економіко-географічних напрямів особливо розвинувся етногеографічний. Праці цього періоду являють собою класичний науковий звіт всього накопиченого фонду знань про народну духовну культуру різних регіонів України. Основу для їх систематизації заклали такі визначні дослідники, як П.П. Чубинський, М.Ф. Сумцов, М.П. Драгоманов, П.В. Іванов, П.С. Єфименко, В.М. Гнатюк, В.М. Милорадович, Т.Р. Рильський.

Теоретико-методологічні основи тодішніх економіко-географічних досліджень в Україні були засновані відомими економістами – Д. Журавським, М. Зібером, М. Туган-Барановським, М. Яснопольським, О. Русовим. Завдяки їх доробку, а також у працях К. Воблого, Й. Пасхавера, М. Птухи сформувався галузево-статистичний напрям економіко-географічних досліджень (традиційна школа), який започаткував у 1908 р. російський економгеограф В. Е. Ден. Базу галузево-статистичного напрямку склала спадщина камеральної статистики, а також комерційної географії. У результаті дослідження з'ясовано, що представники традиційної школи вважали економічну географію наукою про суспільні відносини людей у сфері їх господарської діяльності, що зумовлює її належність до економічних наук.

Визначальна роль у становленні економічної географії України як науки і навчальної дисципліни належить академіку К. Г. Воблому. Його «Экономическая география Украины»³⁴ (1919) стала першим повним вітчизняним підручником з економічної географії, який витримав 6 видань. У ньому вперше зроблена спроба визначення предмета економічної географії. На думку академіка, «економічна географія вивчає стан окремих галузей господарського життя народу – сільського господарства, гірничо-заводської та обробної промисловості, торгівлі, шляхів сполучення і засобів зв'язку в їх географічному поширенні». Крім того, К.Г. Воблий

³⁴ Воблий К. Г. Экономическая география Украины. Киев, 1919. 175 с.

запропонував цілком струнку структуру економічної географії та сформулював її завдання. Зазначалося, що вона повинна «описувати господарську діяльність українського народу з погляду її географічних умов».

Таким чином, слід констатувати, що теоретико-методологічний доробок академіка К.Г. Воблого заклав підвалини формування власне вітчизняної економічної географії, а сам вчений справедливо вважається фундатором української економічної і соціальної географії. Він був її лідером упродовж першої половини ХХ ст.

У підрозділі 2.2 «Формування наукових інтересів К. Г. Воблого» висвітлено основні чинники, що вплинули на остаточне становлення особистості вченого.

Встановлено, що на визначення майбутніх наукових пріоритетів К.Г. Воблого неабиякий вплив мав навчальний заклад, де він здобув вищу освіту, а саме – Варшавський університет. Після прослуховування лекцій з енциклопедії юридичних і політичних наук доцента Ф. В. Тарановського, міжнародного права – ординарного професора В.Н. Александренка, фінансового права – екстраординарного професора Ф. К. Горб-Ромашкевича, молодий науковець цікавиться даними проблемами. Однак генеруючу роль у формуванні наукових інтересів К. Г. Воблого відіграв викладач політичної економіки і статистики – заслужений ординарний професор Г. Ф. Симоненко.

У 1904 р. К. Г. Воблий з відзнакою закінчив юридичний факультет Варшавського університету зі ступенем кандидата права за роботу «Заатлантическая эмиграция, ее причины и следствия».

З'ясовано, що працюючи з 1906 р. в Університеті Святого Володимира та в Київському комерційному інституті, у 1909 р. захистив дисертацію на ступінь магістра політичної економіки на тему: «Очерки по истории польской фабричной промышленности».

У 1910 р. К. Г. Воблого було призначено екстраординарним професором по кафедрі політичної економіки і статистики в Київському університеті. У 1911 р. після захисту дисертації на тему: «Третья профессиональная перепись в Германии» він отримав ступінь доктора політичної економіки і статистики та був затверджений в званні ординарного професора Університету Святого Володимира. За основу своєї монографії учений використав матеріали проведених в 1882, 1895 і 1907 рр. господарських переписів у Німеччині з погляду зайнятості населення з основних галузей національного господарства. Ці переписи дозволили простежити еволюцію економічного розвитку Німеччини за 25 років.

Здійснений системний аналіз джерельного комплексу матеріалів дає підстави стверджувати, що К. Г. Воблий у книзі «Третья профессиональная перепись в Германии» розкриває методику проведення загальних переписів. Вивчення методики і техніки статистичного обчислення дозволило автору зробити важливі узагальнення про тенденції розвитку економіки Німеччини того часу, про зайнятість її трудових ресурсів.

У підрозділі 2.3 «Науково-педагогічна діяльність ученого» розкрито участь К. Г. Воблого в освітньому процесі Університету Святого Володимира та Київського комерційного інституту.

Результати дослідження засвідчили, що перший педагогічний досвід Костянтин Григорович отримав, працюючи з 1906 р. по 15 січня 1907 р. викладачем законодавства у Варшавській чоловічій гімназії № 1. Особливої уваги заслуговує його науково-освітня робота в Київському комерційному інституті (нині – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана). З'ясовано, що водночас під час педагогічної діяльності в Університеті Святого Володимира з 1912 по 1917 р. К. Г. Воблий працював професором кафедри політичної економіки Київського комерційного інституту. Опублікував план створення соціального кабінету при музеї інституту, а з 1917 по 1919 р. обіймав посади вченого секретаря ради і виконуючого обов'язки ректора.

Вивчення достовірних джерел засвідчує, що 11 лютого 1909 р. за ініціативою директора інституту М. В. Довнар-Запольського, професора П. С. Чековича і приват-доцента К. Г. Воблого з метою популяризації комерційних знань було засновано товариство економістів при Київському комерційному інституті у складі: В. Г. Бажаєв (голова), К. Г. Воблий, О. О. Русов, О. І. Ярошевич, В. Я. Головня. За час свого існування товариство успішно займалося науковою діяльністю, досліджуючи актуальні проблеми економічної науки і, зокрема, здійснювало аналіз й узагальнення економічного становища України та півдня Росії, регіону, який розвивався швидкими темпами. Діяльність товариства, безумовно, сприяла належній увазі до науково-дослідної роботи в комерційному інституті.

Протягом 1910–1911 навчального року К. Г. Воблий став деканом економічного відділення і очолював його до 1917 р. Освітня робота остаточно сформувала наукові інтереси вченого та визначила проблематику наукових досліджень. У результаті дослідження з'ясовано, що приват-доцент К. Г. Воблий читав лекції із загального курсу «політичної економіки» по 4 години на тиждень в осіннє півріччя.

Таким чином, освітня діяльність професора К. Г. Воблого була спрямована на популяризацію та розвиток економічних і комерційних знань. Він проявив себе як талановитий педагог Університету Святого Володимира, читав лекції з політичної економіки на Вищих комерційних курсах, а згодом у Київському комерційному інституті. Учений брав активну участь в організації наукового процесу: був активним організатором та членом товариства економістів, товариства опіки над вищою комерційною освітою м. Києва, товариства сприяння розповсюдженню комерційних знань, обіймав посади вченого секретаря ради і виконуючого обов'язки ректора.

У підрозділі 2.4. «Діяльність К. Г. Воблого в Академії наук УРСР» розкрито діяльність вченого як активного організатора академії наук.

На основі вивчення архівних джерел уточнено, що 17 травня 1919 р. К. Г. Воблого обрали дійсним академіком Української академії наук по кафедрі економіки торгівлі й промисловості, а також головою комісії по вивченню народного господарства України.

Важливе значення, з наукового огляду, мав Інститут для вивчення економічної кон'юнктури та народного господарства України, який було створено 5 грудня 1918 р. за ініціативою академіка М. І. Туган-Барановського, який був його першим

директором. Із середини січня 1919 р., у зв'язку з його від'їздом за кордон, Інститут тимчасово очолив М. В. Птуха, а з 22 травня 1919 р. директором став академік К. Г. Воблий. Не можливо перебільшити внесок академіка К. Г. Воблого, не лише як очільника інституту, а й організатора, адже за його ініціативою та керівництвом було здійснено збирання статистичного та архівного матеріалу з історії цукрової промисловості України, а також законів про цукрову промисловість з «Полного собрания законов».

З'ясовано, що у 1928 р. К. Г. Воблого обрали віце-президентом ВУАН. Його обов'язки зводилися до виконання повноважень президента академії у разі його відсутності, головування на засіданні Президії ВУАН. Підтвердженням зазначеного є те, що 5 листопада 1928 р. на одному з таких засідань учений ініціював розробку нового «Статуту» академії, потреба у якому назріла давно, адже попередній був схематичним, не відповідав вимогам часу і завданням академічної установи.

У третьому розділі «Науковий доробок академіка К. Г. Воблого» здійснено комплексний аналіз наукових робіт ученого.

У підрозділі 3.1. «К. Г. Воблий – фундатор економіко-географічного напрямку» проведено ґрунтовний науковий аналіз його праць, що дає нам підстави стверджувати про суттєвий доробок ученого в цьому питанні. У науковій спадщині вченого ще дореволюційного часу значне місце займають праці з економічної географії, з питань розвитку та розміщення продуктивних сил на українських теренах. Перші наукові праці К. Г. Воблого з питань розвитку продуктивних сил на українських теренах відносяться до 1914–1915 рр. У 1914 р. в журналі «Хозяйство» була опублікована його стаття «Производительные силы Галиции», а в 1915 р. вона вийшла в Києві окремим виданням під тією ж назвою. У ній подано широку статистико-економічну характеристику Галичини, територія якої на той час охоплювала західноукраїнські й польські землі, які перебували під владою австро-угорської монархії.

Праця «Производительные силы Галиции» не втратила наукового значення і тепер, зокрема при проведенні моніторингових досліджень, особливо в питаннях пошуку оптимальності ведення сільського господарства, добувної та обробної промисловості.

З'ясовано, що у підручнику «Экономическая география Украины» (1919) К. Г. Воблий стверджував, що вона повинна дати опис економічної діяльності з погляду її географічної зумовленості. Вивчивши природні умови України, вчений оптимістично оцінював її економічні перспективи. Автор, звертаючи більше уваги на економічний бік питання, навів співвідношення між окремими галузями господарського життя, одночасно встановлюючи між ними зв'язок у просторі, часі та напрямі. Значний фактичний матеріал поданий в методологічно витриманому, але науково-популярному викладенні, кожний об'єкт дослідження окреслений з боку його економічного значення і географічного поширення. Крім того, наведено характеристику зернових (пшениці, жита, ячменю, вівса), які вирощуються в Україні, та технічних культур (цукрових буряків, тютюну, хмелю).

Результати дослідження засвідчили, що книга наповнена чисельними діаграмами і картограмами. У цілому робота К. Г. Воблого виходить за межі

звичайних систематичних курсів економічної географії і залишається цінним посібником для вивчення економіки України з точки зору виробничих сил.

У результаті проведеного К. Г. Воблим ґрунтового дослідження щодо економічної географії, з'ясовано, що вчений акцентував увагу на сільському господарстві відповідно до географічної зумовленості. Так, він науково обґрунтовано поділив Україну на три частини: північну, центральну та південну.

Завдяки дослідженню вченого, визначено, що північна частина – українське Полісся, вкрите лісами, що сприяли розвиткові промислів. Великі площі природних луків підвищували перспективи ведення скотарства. Тут сіяли жито, овес, гречку, а також переважали культури картоплі та конопель. Картоплярські господарства Полісся були пов'язані з гуральнями.

Цілком закономірно, на думку вченого, що природні умови центральної та лісостепової України сприяли розвитку зернового господарства та культури цукрових буряків. У цьому районі цукрові буряки та озима пшениця відігравали головну роль у системі землеробства. Селянські господарства дотримувалися трипільної системи (озими, ярі та толока).

Водночас південну та степову Україну у сільськогосподарському відношенні автор називає пшенично-ячним районом. Тут сіяли переважно пшеницю та ячмінь. До цього району характерна також культура кукурудзи та соняшнику. Крім того, стрімко розвивалася сільськогосподарська промисловість, забезпечуючи поставкою хліборобських машин стеги північного Кавказу, південно-східної Росії та Сибіру.

Швидкі темпи розвитку страхової справи на початку ХХ ст. у Російській імперії зумовили потребу в підготовці відповідних кваліфікованих кадрів через систему комерційних інститутів. Однак нестача потрібної наукової літератури не дозволяла цього зробити. Вирішення цього завдання взяв на себе професор Київського комерційного інституту К. Г. Воблий, створивши у 1915 р. перший підручник зі страхування «Основы экономики страхования».

У науковій праці, на основі історичного досвіду, він дослідив діяльність страхових товариств та проаналізував окремі види страхування, визначив предмет страхування як науки, з'ясував питання фінансової політики, страхових капіталів, відносини між державою і страховими товариствами.

У 1918 р. К. Г. Воблий видав посібник для комерційних та технічних училищ «Начальный курс политической экономии (история, теория, финансы)».

У підрозділі 3.2. «Наукова спадщина вченого з питань цукрової промисловості та бурякової кооперації» проаналізовано інтелектуальний доробок К. Г. Воблого з розвитку цукрової промисловості. З'ясовано, що на основі архівних матеріалів і широкої історіографії проблеми, він комплексно розкрив її значення в науковій праці «Досвід історії бурякоцукрової промисловості СРСР». Учений відмічає, що зародження цукробурякової промисловості в Україні датується 30-40 роками ХІХ століття.

Аналізуючи історію зародження, становлення й розвитку цукробурякової промисловості в Російській імперії, К. Г. Воблий робить значний акцент на Україні. Він виявив нові факти про перші вітчизняні цукробурякові заводи, характеризуючи становище працівників та економічну політику в цукровій промисловості, торгівлю

цукром до селянської реформи 1861 р. Крім того, автор виділив дослідників і з'ясував їх досягнення стосовно цукробурякової промисловості.

Наприкінці 20-х–на початку 30-х років К. Г. Воблий завершив написання фундаментальної праці «Нариси з історії російсько-української цукробурякової промисловості» (т. 1, вип. 1, 2 – 1928 р.; т. 2 – 1930 р.; т. 3, вип. 1 – 1931 р.; т. 4, 5 були закінчені в рукописному вигляді після німецько-радянської війни).

Особливість цієї праці К. Г. Воблого полягає в тому, що історію виникнення й розвитку цукрової промисловості в Росії та Україні він висвітлює у взаємозв'язку з історією розвитку всієї економіки. Саме виникнення й розвиток цукробурякової промисловості він аналітично і документально обґрунтовує як економічний вихід з тієї аграрної кризи, яка в той час охопила деякі райони країни.

У монографії з достатньою повнотою охарактеризовано основні дожовтневі (1917 р.) періоди розвитку цукробурякової промисловості відповідно до головних періодів економічної історії Росії та України. Автор докладно висвітлив такі складні питання, як розміщення цукрової промисловості, формування, організація і розвиток її сировинної бази, концентрація і централізація цукробурякового виробництва, формування, зростання і становище найманої робочої сили на цукроварнях, монополізація цукрової промисловості. Важливе місце у праці К. Г. Воблий приділяє питанню історії торгівлі цукром. Він розкриває стан цукрового ринку в Росії й Україні та за їх межами, висвітлює історію формування цін на цукор, аналізує економічні заходи уряду в галузі цукрової промисловості, приділивши особливо велику увагу митній політиці.

З'ясовано, що К. Г. Воблий у статті «Кооперация в свеклосахарной промышленности» (1923) висвітлює історію зародження й розвитку кооперації в цукробуряковій промисловості. Автор публікації розкриває в історичній перспективі еволюцію умов кооперування селянського бурякосіяння. Адже за допомогою кооперації здійснювалося постачання буряків на заводи, проводилася колективна сівба, що суттєво підвищило врожайність буряків і покращило становище дрібних господарств.

В історії цукробурякової кооперації К. Г. Воблий виділив три періоди: дореволюційний, який характеризувався участю кооперації в постачанні буряків на заводи, революційний – поява спеціальних бурякових кооперативів під керівництвом і за сприяння Головцукру, третій період – нової економічної політики – входження бурякової кооперації в сільськогосподарську і початок кооперування цукробурякової промисловості.

У підрозділі 3.3. «Внесок ученого в розвиток земельного питання» здійснено аналіз наукового доробку К. Г. Воблого з аграрної проблеми.

У результаті дослідження розкрито суть земельного питання, яке полягало в перерозподілі землі на користь селян. Вирішення цієї проблеми було і залишається актуальним. Професор К. Г. Воблий у своїй науковій спадщині економічний розвиток держави безпосередньо пов'язує з фінансовим добробутом трудового землеробського населення. Так, у праці «Земельный вопрос в программах различных партий» (1917) автор розкриває основні положення партійних програм

щодо земельного питання: народницьку, марксистську (соціал-демократичну) і конституційно-демократичну (народної свободи).

За глибоким переконанням К. Г. Воблого, розширення селянського землеволодіння, яке можливе за наявності земельних запасів, не вирішує аграрного питання. Через дуже короткий період часу, у зв'язку зі стрімким приростом населення, селяни відчуватимуть нестачу землі.

На думку вченого, вирішити земельне питання можливо за певних умов, перш за все покращенням сільськогосподарської техніки. У цій справі важливу роль повинна відігравати сільськогосподарська кооперація. Головною умовою для піднесення сільськогосподарської культури є поширення народної освіти, позашкільного та професійного навчання. Існуючі дослідні сільськогосподарські станції і показові поля здійснили низку цінних агрономічних спостережень відповідно до місцевих умов.

Найважливіше значення у вирішенні аграрного питання слід приділити розвитку фабрично-заводської промисловості. Адже поява нових промислових центрів і зростання існуючих створили б ринок для збуту сільськогосподарських продуктів. Цілком доцільним є створення місцевих земельних комітетів, до обов'язків яких входить збір відомостей про місцеві земельні порядки і потреби населення, а також вирішення спорів і непорозумінь.

У підрозділі 3.4. «Розв'язання проблеми зрошення, меліорації та осушення земель» визначено значення вирішення проблеми Дніпра для інтенсифікації сільського господарства, що знайшло відображення у творчості К. Г. Воблого.

На думку вченого, до проблеми головної водної артерії країни входили комплексні завдання: по-перше, реконструкція водного транспорту, освоєння другорядних річок – приток Дніпра; по-друге, використання гідроенергії для промисловості і сільського господарства, по-третє, проведення земельних меліорацій – в деяких районах осушування, в інших – іригації.

У публікації «Що дає Київській області розв'язання проблеми Великого Дніпра» (1933) вчений наголошує на важливому значенні рішень Всесоюзної конференції, скликаної для її вирішення.

Науковий аналіз праць К. Г. Воблого засвідчує, що завдання меліорації полягало в тому, що у верхньому і середньому Дніпрі планувалося провести осушування, на нижньому Дніпрі – зрошування. Меліоративні заходи охоплювали також і Київську область. Регулівні роботи з покращення річок, наприклад, спорудження водоприймачів, щоб осушити болота, планувалися на таких річках: у басейні Тетерева, Ірпеня, Тясміна, Трубежа.

Агромеліоративні заходи в береговій смузі Дніпра, як можемо переконатися з вивчення інтелектуальної спадщини дослідника, зводиться до зміцнення ярів, підмивних берегів та їх залісення. Яри землі передбачалося використовувати під садові, лісоплодові, лісотехнічні, ягідні культури.

Узагальнюючи думку К. Г. Воблого, що проект Дніпра зміцнить енергобаланс Київської області, де запроектовано спорудження двох великих гідроелектростанцій: Переяславської та Вишгородської, маємо підстави стверджувати, що вони дійсно

стали потужною енергетичною базою для промисловості, сільського господарства і транспорту того часу.

ВИСНОВКИ

1. Науковий аналіз розробки теми дисертаційного дослідження показав відсутність комплексних історичних праць щодо вивчення творчого доробку Костянтина Григоровича Воблого (1876–1947) з питань економічної географії, політичної економіки та статистики, цукрово-бурякової промисловості та кооперації, земельного питання. Деякі аспекти діяльності вченого фрагментарно згадуються у працях радянського періоду та дослідженнях сучасних науковців історії економіко-географічної науки, але цих публікацій недостатньо для висвітлення комплексного внеску в розвиток цієї галузі та цукрово-бурякової кооперації. Встановлено, що до сьогодні не існує цілісного наукового дослідження життєвого шляху, науково-організаційної та педагогічної діяльності К. Г. Воблого.

Вперше наукове дослідження здійснено на широкій архівній базі, репрезентованій фондами вітчизняних архівів: особові справи К. Г. Воблого, історія створення вищих навчальних закладів, в яких працював учений, протоколи засідань Всеукраїнської академії наук. Використано опубліковані збірники документів з історії Національної академії наук України. На основі наукового аналізу опублікованих праць вченого маємо всі підстави стверджувати про їх вагомe значення для розкриття теми дослідження. Застосування сучасних методів і принципів у дослідженні дозволило об'єктивно й комплексно висвітлити життєвий шлях та професійну діяльність К. Г. Воблого, проаналізувати й систематизувати наукові праці вченого, забезпечити репрезентативність масиву зібраного матеріалу, надати обґрунтовані висновки.

2. За результатами дослідження з'ясовано, що науковий світогляд К. Г. Воблого почав формуватися ще під час навчання в Полтавському духовному училищі, де він виявив схильність до вивчення географії й математики. Під час навчання в Полтавській духовній семінарії він вивчав математику, історію, а пізніше – філософію. У Київській духовній академії головну увагу зосередив на іноземних мовах, філософії, психології та історії. Значний вплив відіграла родина, зокрема дід Петро Ващинський – поет, знавець та популяризатор усної народної творчості українського народу, який з раннього дитинства через культурне виховання прищеплював онуку любов до Батьківщини. У подальшому науковий світогляд майбутнього вченого сформувався під час навчання на юридичному факультеті у Варшавському університеті під впливом його наставника – заслуженого ординарного професора Г. Ф. Симоненка. Одночасно перший науковий досвід він здобув на посаді молодшого редактора у Варшавському статистичному комітеті.

Виявлено, що у 1904 р. К. Г. Воблий з відзнакою закінчив юридичний факультет Варшавського університету зі ступенем кандидата права за роботу «Заатлантическая эмиграция, ее причины и следствия». Після закінчення вишу його було залишено для підготовки до професорського звання по кафедрі політичної економіки та статистики.

3. На підставі системного аналізу архівних документів виділено основні етапи життя та науково-організаційної діяльності професора К. Г. Воблого: I період (1896–1906) характеризується формуванням наукового світогляду вченого під час навчання у вищому навчальному закладі. З'ясовано, що вищу фахову освіту він отримав у Варшавському університеті, де майбутній вчений виявив особливий науковий інтерес до проблем економіки, розвитку і розміщення продуктивних сил, вивченню яких згодом присвятив усе своє життя. Результати дослідження засвідчили, що перший педагогічний досвід К.Г. Воблий отримав, працюючи викладачем законодавства у Варшавській чоловічій гімназії № 1; II період (1907–1918) – працював викладачем у різних інститутах: Університеті Святого Володимира, Київському комерційному інституті, Таврійському університеті, Київському інституті народного господарства, Київському кооперативному інституті. У цей час дослідник приділив багато уваги вивченню основних галузей народного господарства України – промисловості, транспорту, сільського господарства та торгівлі. Кожну з цих галузей він розглядав в історичному аспекті, їх виникнення, розміщення, розвитку і взаємозв'язку. Результати цих пошуків було покладено в основу посібника «Экономическая география Украины», виданого в 1919 р., який після доопрацювання і доповнення перевидавався українською мовою ще п'ять разів (1922, 1925, 1927, 1929 і 1930 р.); III період (1919–1947) – працював в Українській (Всеукраїнській) академії наук УСРР/УРСР, Інституті економіки, Держплані. Цей період характеризується активною організаційною діяльністю К.Г. Воблого на посаді завідувача науково-дослідної кафедри економіки, торгівлі й промисловості НКО УСРР при соціально-економічному відділі ВУАН, де на той час зосереджувалася основна економіко-географічна робота. Крім того, у ВУАН К. Г. Воблий керував Комісією з вивчення народного господарства України, яка розробила перший варіант комплексного розв'язання проблем Дніпра, підготувала науковий збірник «Становище сільського господарства степової України».

Доведено причетність академіка до заснування Товариства економістів у Києві, де він очолював кооперативну секцію, а пізніше головував у президії. Охарактеризовано дієві рішення на посаді віце-президента АН УРСР, завідувача кафедрою економічної географії геолого-географічного факультету Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка та директора Інституту економіки АН УРСР.

4. Становлення вітчизняної економічної географії датується кінцем XIX – початком XX ст., представниками якої є С. Л. Рудницький, П. А. Тутковського, К. Г. Воблий. У цей період визначилися напрями економіко-географічних досліджень: комерційно-географічний, етногеографічний; галузево-статистичний; антропогеографічний; районний. Обґрунтовано, що це зумовило появу економіко-географічного етапу розвитку географічної науки, якому притаманна розробка великої кількості різноманітних теоретичних концепцій.

З'ясовано, що науково-педагогічну роботу вчений продовжив в Університеті Святого Володимира – спочатку професором-стипендіатом, а після складання в 1905/06 навчальному році усного іспиту на ступінь магістра політичної економіки й отримання звання приват-доцента по кафедрі політичної економіки і статистики, в

січні 1907 р. почав викладати політичну економіку. Одночасно з університетським курсом він читав теорію політичної економіки в Київському комерційному інституті, був одним з ініціаторів його створення (на базі Вищих комерційних курсів), статистику на Київських вищих жіночих курсах. У результаті дослідження з'ясовано, що педагогічна діяльність К. Г. Воблого на посаді ординарного професора, а згодом декана економічного відділення, пізніше виконуючого обов'язки ректора провідного вітчизняного економічного вишу спрямовувалася на підготовку фахівців вищої кваліфікації. У цей час учений видав низку праць з економіки: монографію «Основы экономики страхования» (1915), яка стала першим підручником зі страхової справи в комерційних інститутах Російської імперії. У 1908 р. він був одним із засновників і дійсним членом Товариства економістів при Київському комерційному інституті. В цьому ж році був у відрядженні з науковою метою до Петербурга і Варшави. На початок 1920-х років на чолі з академіком К. Г. Воблим відряджено групу видатних учених із основних галузей економічної науки до Таврійського університету. З'ясовано, що вчений також читав лекції в Київському кооперативному інституті, де завідував однією з трьох секцій: історії і теорії кооперації науково-дослідної кафедри кооперації.

Отже, протягом науково-освітньої роботи К. Г. Воблого у провідних вищих навчальних закладах, йому вдалося не лише здобути педагогічний досвід, але й стати одним із відомих професорів-економістів українського походження, який одночасно глибоко вивчав просторові аспекти економічних і соціальних процесів.

5. Розкривши роль К. Г. Воблого на посаді віце-президента ВУАН, можна стверджувати, що йому належать дієві рішення з розробки статуту академічної установи, ведення засідань її Президії. А також доведено науковий внесок ученого у становлення структурних одиниць академії: кафедри торгівлі та промисловості соціально-економічного відділу, правління академії від цього відділу, постійної комісії для вивчення природних багатств України при фізико-математичному відділі, Інституту з вивчення економічної кон'юнктури та народного господарства України, Президії Товариства економістів. З'ясовано, що вченому належать наукові розробки з проблем економіки, зокрема розвитку промисловості Польщі та України.

За результатами вивчення досліджуваної проблеми визначено, що у 1936 р. він створив та очолив відділ економічної географії в Інституті економіки. За дорученням Президії АН УРСР К. Г. Воблий керував роботою з розроблення детального проекту посібника з економічної географії, до якої, крім науковців, було залучено освітян, працівників Держплану та представників обласних планових комісій. Проспект включав економіко-географічне групування областей (основи внутрішньореспубліканського економічного районування) за економічними ознаками, залежно від рівня розвитку продуктивних сил; обґрунтував районування п'яти груп областей. Було створено рукописну двотомну працю, видання якої було здійснено вже після закінчення німецько-радянської війни в 1949 та 1952 рр.

6. За результатами вивчення наукової спадщини професора К. Г. Воблого систематизовано праці вченого за тематичними рубриками: перший період (1901–1931): еміграція, політична економіка, статистика, економіка страхування, аграрне питання, сільськогосподарська кооперація, економічна географія, цукробурякова

промисловість; другий період (1932–1947): проблема Дніпра, економічне районування, організація праці наукового робітника, економічна географія.

Досліджено, що К. Г. Воблий – фундатор українського економіко-географічного напрямку. Він сформував власні авторські судження про економічну географію як науку, підготував перший підручник «Экономическая география Украины» (1919). У наукових дослідженнях з цього питання він стверджував, що вона повинна дати опис економічної діяльності з погляду її географічної зумовленості. Вивчивши природні умови України, вчений позитивно оцінював економічні перспективи. Автор, звертаючи більше уваги на економічний бік питання, навів співвідношення між окремими галузями господарського життя, одночасно встановлюючи між ними зв'язок у просторі, часі та напрямі.

Системний аналіз інтелектуального доробку К. Г. Воблого показує, що велике значення він приділяв питанням цукробурякової промисловості та бурякової кооперації. На основі архівних джерел учений у багатотомній монографії «Нариси з історії російсько-української цукробурякової промисловості» висвітлив історію зародження галузі на українських землях в період кріпосного права, виділив райони її поширення. Встановив, що ця галузь економіки мала велике значення для вітчизняного сільського господарства. У праці «Опыт истории свеклосахарной промышленности СССР» вчений аналітично і документально обґрунтував важливе значення цукробурякової промисловості для виходу з аграрної кризи та відстоював думку про необхідність мати свій вітчизняний текстильний центр. У низці публікацій автор досить вдало акцентував увагу на важливості цукрово-бурякової промисловості в різних країнах, у тому числі й Україні. Однак, на його думку, кризу цукробурякової промисловості можливо подолати через розширення бурякосіяння, кооперацію та кооперуванням цукробурякового виробництва.

Науковий доробок К. Г. Воблого з питань цукрово-бурякової промисловості, бурякової та сільськогосподарської кооперації є досить важливим для дослідників-економістів та істориків аграрної науки, адже вони допомагають зрозуміти загальну картину зародження, становлення та розвитку однієї із головних галузей України. З розвитком вітчизняної цукрової промисловості почали успішно розвиватися ринкові відносини та створюватися ринкова інфраструктура, основою якої були торгові організації та цукрова торгівельна біржа в м. Києві.

Виявлено, що у наукових працях дослідник значне місце відводив земельному питанню. Учений на основі статистичних даних проаналізував позиції народницької, марксистської (соціал-демократичної) і конституційно-демократичної (народної свободи) партій щодо вирішення малоземелля населення. Він з'ясував, що в умовах малоземелля основні політичні партії мають різне бачення щодо вирішення земельного питання. К. Г. Воблий відкрито не підтримував жодної з партій, але для нього були ближчими конституційно-демократичні погляди (кадети та партія народної сподоби). Разом із тим він вважав, що наділення землею усіх бажаючих відчутно знизить продуктивність сільського господарства.

Значна кількість публікацій К. Г. Воблого відображає проблему зрошення, меліорації та осушення. На думку вченого, до проблеми Дніпра входила низка завдань: по-перше, реконструкція водного транспорту, по-друге, використання

водної енергії, по-третє, проведення земельних меліорацій – по деяких районах осушування, по інших – зрошення.

Основні узагальнюючі результати дисертаційного дослідження свідчать, що до когорти видатних вітчизняних учених-економістів світового виміру належить академік АН УРСР К. Г. Воблий. Він став фундатором економіко-географічної науки та цукрово-бурякової кооперації в Україні. Науковий аналіз творчого доробку вченого показує, що його праці не втратили актуальності донині, за його підручниками з економічної географії у вищих навчальних закладах навчаються й досі. Не менш важливим є фундаментальний репертуар з історії цукробурякової промисловості та кооперації, вивчення якого дозволить відродити споконвічно пріоритетну галузь економіки України та вивести її на європейський конкурентоспроможний рівень.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Ничкалюк В. Г. Исторические аспекты зарождения и становления украинской свеклосахарной промышленности в творческом наследии академика К. Г. Воблого. *Молодой ученый*. 2017. № 52. С. 171–174.
2. Ничкалюк В. Г. Науково-організаційна діяльність академіка К.Г. Воблого у контексті становлення та розвитку Української академії наук (Всеукраїнської академії наук). *Історія науки і біографістика*. 2017. № 4. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://inb.dnsgb.com.ua/2017-4/09.pdf>. Заголовок з екрану.
3. Ничкалюк В. Г. Значення вітчизняної економічної географії у творчій спадщині професора К. Г. Воблого. *Вісник аграрної історії*. 2017. Вип. 21–22. С. 287–292.
4. Ничкалюк В. Г. Науково-педагогічна діяльність професора К. Г. Воблого у Київському комерційному інституті. *Емінак*. 2018. № 1(21) (січень-березень). Т. 3. С. 139–143.
5. Ничкалюк В. Г. Земельне питання в науковій спадщині професора К. Г. Воблого. *Історія науки і техніки*. 2018. Вип. 1(12). С. 149–157.

Опубліковані праці апробаційного характеру

6. Ничкалюк В. Г. Значення кооперації для вітчизняної цукробурякової промисловості в науковій спадщині професора К.Г. Воблого. *Матеріали доповідей «Тринадцятих наукових читань, присвячених діяльності Олександра Парфенійовича Бородіна (1848–1898)»*, 16 листоп. 2017 р., м. Київ / М-во освіти і науки України, Держ. ун-т інфраструктури та технологій, Центр дослідж. з історії науки і техніки ім. О. П. Бородіна. Київ: Талком, 2017. С. 111–114.
7. Ничкалюк В. Г. Значення системи страхування в інтелектуальній спадщині професора К. Г. Воблого. *Матеріали двадцять третьої Всеукр. наук. конф. молодих істориків науки, техніки і освіти та спеціалістів, присвяченої 100-*

річчю Національної академії наук України, м. Київ, 20 квіт. 2018 р. Київ, 2018. С. 130–132.

8. Ничкалюк В. Г. Науково-організаційна діяльність академіка К. Г. Воблого в Інституті економіки Академії наук УРСР. *Матеріали XIII Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів «Історія освіти, науки і техніки в Україні», присвяч. 100-річчю від часу утворення у складі М-ва зем. справ комітетів – вченого і с.-г. освіти (нині – Нац. акад. аграр. наук України) та 80-річчю від дня народж. акад. НААН, заслуженого діяча науки і техніки України, Героя України, президента НААН (1996–2011) М. В. Зубця (1938–2014), 18 трав. 2018 р., Київ / НААН, ННСГБ; Рада молодих вчених НААН [та ін.]; уклад. В. А. Вергунов, А. С. Білоцерківська, Х. М. Дмитрієва; редкол.: В. А. Вергунов (голова). Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2018. С. 107–111.*

АНОТАЦІЯ

Ничкалюк В. Г. Академік АН УРСР К. Г. Воблий – вчений і організатор економіко-географічної науки та цукрово-бурякової кооперації (перша половина ХХ століття). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки. – Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН, Київ, 2018.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням, у якому розкрито внесок К. Г. Воблого (1876–1947) з розвитку економіко-географічної науки та цукрово-бурякової кооперації (перша половина ХХ століття). Проаналізовано ступінь наукової розробки предмета дослідження і встановлено, що діяльність ученого з науково-організаційного забезпечення економіко-географічної науки та цукрової промисловості раніше не була комплексно вивчена, а опубліковані праці побіжно відтворюють його внесок у розвиток даного питання. З'ясовано, що К. Г. Воблий був засновником економіко-географічного напрямку протягом першої половини ХХ ст. Простежено науково-педагогічну діяльність у кращих вітчизняних вищих навчальних закладах: Університеті Святого Володимира та Київському комерційному інституті. Розкрито науково-організаційну діяльність в АН УРСР. Проаналізовано наукові праці К. Г. Воблого з питань економіко-географічної науки, цукрової промисловості та бурякової кооперації, земельного питання, проблеми Дніпра.

Ключові слова: К. Г. Воблий, економічна географія, політична економіка, цукрово-бурякова кооперація, статистика, Університет Святого Володимира, Київський комерційний інститут, Українська/Всеукраїнська академія наук.

АННОТАЦИЯ

Ничкалюк В. Г. Академик АН УССР К. Г. Воблий - учёный и организатор экономико-географической науки и сахарно-свекловичной кооперации (первая половина ХХ века). - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07 – история науки и техники. – Национальная научная сельскохозяйственная библиотека НААН, Киев, 2018.

Диссертация является комплексным научным исследованием, в котором раскрыт вклад К. Г. Воблого (1876–1947) в развитие экономико-географической науки и сахарно-свекловичной кооперации (первая половина XX века). Работа состоит из введения, трёх глав, выводов, списка использованных источников и приложений.

Во введении обоснована актуальность диссертационного исследования, показана связь с научными программами, планами, темами, обобщены цель, задачи, хронологические и территориальные рамки, объект, предмет, методологические основы исследования, научная новизна полученных результатов, структура диссертации.

В первой главе «Состояние научной разработки проблемы, источниковая база и методологические основы исследования» проанализирована степень научной разработки предмета исследования, проведена оценка источниковой базы, аргументировано использование методологических принципов и методов исследования. На основе анализа степени научной разработки предмета исследования установлено, что деятельность К. Г. Воблого по научно-организационному обеспечению экономико-географической науки ранее не была комплексно изучена, а опубликованные работы поверхностно отображают его вклад в развитие экономики.

Во второй главе раскрыта роль К. Г. Воблого в контексте зарождения и становления экономико-географической науки.

Выявлено, что высшее профессиональное образование К. Г. Воблый получил в 1904 году. С отличием окончив юридический факультет Варшавского университета со степенью кандидата прав за работу «Заатлантические эмиграция, её причины и последствия». Научное мировоззрение К. Г. Воблого сформировалось под влиянием его наставника – заслуженного ординарного профессора Г. Ф. Симоненко.

Встановлено, что К. Г. Воблый работал преподавателем в Университете Святого Владимира, Киевском коммерческом институте, Таврическом университете, Киевском институте народного хозяйства, Киевском кооперативном институте. Учебно-педагогическую деятельность К. Г. Воблый начал в Университете Святого Владимира сначала профессором-стипендиатом, а после сдачи в 1905 – 1906 учебном году устного экзамена на степень магистра политической экономии и получения звания приват-доцента по кафедре политической экономии и статистики (1907–1909 гг.) в январе 1907 г. начал преподавать политическую экономику. Одновременно с университетским курсом читал теорию политической экономии в Киевском коммерческом институте и был одним из инициаторов его создания (на базе Высших коммерческих курсов), а также статистику на Киевских высших женских курсах.

По результатам исследования можно утверждать, что 17 мая 1919 г. профессор К. Г. Воблый как известный учёный-экономист и педагог высшей школы был избран академиком УАН по специальности «промышленность и торговля». С тех пор с АН

была связана практически вся дальнейшая жизнь учёного. В то же время он продолжает педагогическую работу в Киевском институте народного хозяйства и Киевском государственном университете.

У 1921 г. академик К.Г. Воблый стал членом III социально-экономического отдела ВУАН, где сосредоточивалась в то время основная экономико-географическая деятельность, возглавляет в нем научно-исследовательскую кафедру экономики, торговли и промышленности, а в 1922 г. был одним из организаторов Общества экономистов в Киеве, сначала возглавлял в нем кооперативную секцию, а в течение 1923-1927 гг. был председателем президиума. В 1928-1930 гг. избран вице-президентом АН УССР. В 1933-1947 гг. К.Г. Воблый заведовал кафедрой экономической географии геолого-географического факультета Киевского государственного университета имени Т. Г. Шевченка, в то же время (1942-1947 гг.) занимал должность директора Института экономики АН УССР. В течение 1927-1930 гг. во Всеукраинской академии наук К. Г. Воблый руководил Комиссией по изучению народного хозяйства Украины, которая разработала первый вариант комплексного решения проблем Большого Днепра, подготовила научный сборник «Положение сельского хозяйства степной Украины». В 1933 г. был одним из организаторов кафедры экономической и социальной географии в Киевском государственном университете, в 1936 г. создал и возглавил отдел экономической географии в Институте экономики. По поручению Президиума АН УССР с 1939 г. возглавил работу по разработке детального проекта пособия по экономической географии УССР, к которой, кроме учёных, были привлечены педагоги, работники Госплана УССР и областных плановых комиссий.

В третьей главе «Научное наследие К. Г. Воблого» по результатам изучения научного наследия профессора К. Г. Воблого осуществлены комплексный анализ и систематизация трудов учёного по тематическим рубрикам: первый период (1901-1931): эмиграция, политическая экономика, статистика, экономика страхования, аграрный вопрос, сельскохозяйственная кооперация, экономическая география, сахаропроизводство; второй период (1932-1947): проблема Днепра, экономическое районирование, организация труда научного работника, экономическая география.

Обобщения позволили выявить факторы, влияющие на формирование научного мировоззрения учёного; раскрыта роль К. Г. Воблого в развитии экономико-географической науки, обоснованы главные достижения учёного относительно организационной и педагогической работы в Университете Святого Владимира и Киевском коммерческом институте.

Ключевые слова: К.Г. Воблый, экономическая география, политическая экономика, сахарно-свекловичная кооперация, статистика, Университет Святого Владимира, Киевский коммерческий институт, Украинская/Всеукраинская академия наук.

ANNOTATION

Nychkaliuk V.Hr. Academician of the Academy of Science of the Ukrainian SSR K.Hr. Voblyi – a scientist and organizer of the economic-geographical science and sugar-beet cooperation (the first half of the XXth century). – Manuscript.

The dissertation for obtaining the Candidate of Historical Sciences degree in specialty 07.00.07 «History of science and technique». – National Scientific Agricultural Library of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

The dissertation is a complex scientific research, which discloses the contribution of K.Hr. Voblyi (18-1947) on the development of economic-geographical science and sugar-beet cooperation (the first half of the XXth century). The level of scientific development of the subject of research has analyzed and found that the activities of the scientist on the scientific and organizational support of economic-geographical science and the sugar industry have not comprehensively studied before, and published works partly reproduce his contribution to the development of this issue. It was found out that K.Hr. Voblyi was the founder of the economic-geographical direction during the first half of the XXth century. In addition, the scientific and pedagogical activity in the best domestic higher educational institutions: University of St. Volodymyr's and the Kyiv Commercial Institute was traced. His scientific-organizational activity in the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR was disclosed. The scientific works of K.Hr. Voblyi, in the first place on issues of economic-geographical science, sugar industry and beet cooperation, land issues, problems of the Dnipro were analyzed.

Key words: K.Hr. Voblyi, economic geography, political economy, sugar-beet cooperation, statistics, University of St. Volodymyr's, Kyiv Commercial Institute, Ukrainian / All-Ukrainian Academy of Sciences.